

УДК 629.113

Н.В. Ляшенко, викл.

Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки

Аналіз сучасного стану та тенденції розвитку ринку автотранспортного страхування в Україні

У статті визначено проблеми та тенденції розвитку ринку автотранспортного страхування України. Проаналізовано динаміку основних показників діяльності учасників ринку. Наведені практичні рекомендації щодо вирішення проблем, які стримують розвиток національного ринку автостраховання. У дослідженні проведений аналіз підходів до визначення сутності ролі транспортного страхування в сучасному суспільстві, на підставі якого запропоновано моделювання процесів управління автотранспортного ринку.

автостраховання, ринок автостраховання, цивільна відповідальність власників автотранспортних засобів, страхові премії, страхові виплати, фінансова криза

Реформування всієї системи економічних відносин, соціальні перетворення та трансформаційні зрушення, що сьогодні відбуваються в Україні, надають особливої ваги розв'язанню проблем страхового захисту суспільства, страхового відшкодування в транспортній системі, які спонукають до пошуку дієвих методів, механізмів регулювання на страховому ринку, ресурсів страховиків і страхувальників та їх ефективного використання під час реалізації страхових випадків, які виникають внаслідок дорожньо-транспортних пригод (ДТП).

Актуальним є також розгляд сучасної тенденції розвитку світової економіки, а саме постійне збільшення транснаціональних потоків і транзиту вантажів. З метою забезпечення безпеки торгових і соціальних зв'язків між країнами Європейського Співтовариства і країнами Центральної й Східної Європи, створено мережу міжнародних коридорів. Це комплекс наземних, повітряних і водних магістралей з відповідною інфраструктурою, а саме: підвізні шляхи, прикордонні переходи, вантажні й пасажирські термінали, що забезпечують перевезення пасажирів і вантажів, а також рух автотранспорту, який потребує негайного ефективного вирішення питань щодо системи страхового захисту, страхування ризиків і впровадження дієвих механізмів для

© Н.В.Ляшенко, 2012

безперебійної та безаварійної роботи в усіх ланках транспортної галузі.

На сьогоднішній день ринок страхування в Україні має досить складне становище. На це вплинуло багато факторів, зокрема фінансова криза, яка понесла за собою тяжкі наслідки, нестабільне політичне становище країни. Водночас світова практика показує, що страховий ринок сприяє розвитку економіки країни та розв'язання соціальних проблем громадян.

Вагомим внеском у розвиток страхового ринку та становлення транспортного страхування стали історичні, практичні та логічні дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених Томіліна В.Н., Самохвалова О.В., Казакова А.А., Ж. Лемера, Шахова В.Г., Медведєва А.А., Міллермана А.С., Юлдашева Р.Т., Богаченко В.Г., Гінзбурга А.І., Адамчука Н.Г., Турбіної К.Е., Балабанова І.Т., Зальотова О.М., Гомелля В.Б., Соболева А. М., Бондаря Ю. В., Кулаєва Ю.Ф., Щелкунова В.І.

Окремі аспекти розвитку автотранспортного страхування в Україні висвітлено в багатьох наукових працях. Зокрема, питанням засад формування вітчизняного ринку страхування в умовах перехідної економіки присвячено наукові праці В.М. Ручкіної [1] та О.В. Мухіної [2], вплив фінансово-економічної кризи на ринок страхових послуг та шляхи

подолання наслідків кризи розкрила в своїй роботі Л.О. Позднякової [3], дослідженню транспортного ринку і розробці методів економічного регулювання автотransпортного страхування в Україні присвячена праця Н.В. Онищенко [4]. Проте у зв'язку із стрімкими змінами, що відбуваються в економіці України, дослідження проблем, які стримують розвиток автотransпортного страхування в Україні, набуло ще більшої актуальності. Недостатньо дослідженими залишаються питання функціонування ринку автотransпортного страхування та проблеми його розвитку в умовах виходу із кризи.

Метою є наукове обґрунтування теоретичних засад розвитку і становлення транспортного страхування, регулювання транспортним сектором страхового ринку України в сучасних умовах.

Виникають серйозні проблеми, які гальмують розвиток повноцінного транспортного страхового ринку України – через відсутність повноцінних зв'язків між теорією й практикою, спостерігається великий відрив підходів від реального попиту практичної економіки, недосконалість у законодавчо-нормативній базі.

Особливої уваги потребують проблеми соціального захисту громадян в системі автостраховання, що обумовлене зростанням кількості автомобілів в Україні, стрімким збільшенням аварій на дорогах, що шкодять здоров'ю громадян та їх майну. Тому дана проблема з кожним роком набуває все більшої актуальності.

Вітчизняний автостраховий ринок потребує більш широкого вивчення. Саме це ускладнює роботу страхових компаній. На ряду з цим виникають такі проблеми: відсутність дієвого контролю з боку держави за дотриманням автовласниками чинного законодавства; невисока страхова культура автовласників; менталітет громадян; відсутність довіри до страховиків; низька платоспроможність автовласників.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання задач теоретичного і практичного характеру:

- дослідити загальні, специфічні та історичні принципи розвитку транспортного страхового ринку;
- здійснити аналіз сучасного стану національного страхового ринку, автотransпортного ринку України;
- проаналізувати досвід зарубіжних країн у галузі автостраховання та змодельювати процеси управління автотransпортним ринком України в умовах глобалізації страхових відносин.

Автомобільне страхування починає свою історію з першого лютого 1898 року, коли страхова компанія Travelers Insurance Company, розташована в Америці, видала найперший поліс автостраховання.

У двадцяті роки попереднього століття із збільшенням на дорогах числа машин виникла необхідність виникнення послуги страхування можливого збитку. В цей же час з'явилася і ідея страхування цивільної відповідальності володарів автомобілів. У 1925 році в американському штаті Массачусетс ввели обов'язкове страхування кожного автомобіля.

На початок п'ятдесятих років двадцятого століття автомобільне страхування стало повністю обов'язковим практично у всіх країнах Європи, а з січня 1953 року набрала чинності Угода про «зелену карту». Згідно з цією Угодою поліс страхування по автоцивільній відповідальності, який був виданий в будь-якій країні - членові даної Угоди, буде дійсний на території будь-якої іншої країни, яка є членом даної угоди.

Страховий ринок в Україні розвивається і набирає потужностей. Це значно ускладнює роботу страховиків, викликає багато зловживань, які підривають довіру страхувальників. Також існує проблема, яка важлива в однаковій мірі для кожної страхової компанії, - це труднощі, які виникають у зв'язку з отриманням інформації, статистичних даних.

Детальний аналіз транспортного страхування дає можливість усвідомити процес початку та становлення страхової діяльності, операцій зі страхування, первинних зародків

страхового фонду, та, при необхідності створення конкурентоспроможного страхового ринку України.

Досліджуючи законодавчу базу транспортного страхування, особливу увагу привертає той факт, що в більшості розвинутих країн світу законодавчі акти про обов'язкове страхування транспортних засобів ґрунтуються на конституційних правах громадян та на законодавчий захист життя та майнових прав від протиправних або інших дій третіх осіб. Завдяки цьому структура автотранспортного ринку є досить зрілою і диференційованою, що дає змогу відзначити процеси активної концентрації страхового капіталу й інтерналізації страхової справи.

Україні знадобилося десять років, щоб привести свою систему автострахування у відповідність зі світовою практикою. Обов'язкове страхування автоцивільної відповідальності - (ОСАЦВ) зі змінним успіхом вводилася у нас з 1 січня 1995 року Указом Президента, а механізм її просування - постановою Кабінету Міністрів. Після низки змін і переносів впровадження обов'язкового автострахування відбулося 1 січня 2005 року, запрацював Закон "Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів".

Впродовж останніх років страховий ринок України демонстрував високі темпи розвитку і, поряд з банківським сектором, був одним з найбільш динамічних секторів фінансового ринку. Незважаючи на світову фінансову кризу, яка в цілому негативно відобразилась на становищі національних фінансових ринків, позитивна динаміка на українському страховому ринку зберігалась і на початку 2008 року. В цілому у 2008 році страховий ринок продовжив зростання за всіма показниками, хоча в IV кварталі темпи істотно знизилися порівняно з аналогічним періодом 2007 року, що обумовлено негативним впливом світової фінансової кризи.

Вплив світової фінансової кризи у другій половині 2008 року призвів до уповільнення темпів зростання основних показників діяльності вітчизняного ринку автотранспортного страхування [5, с 17].

На вітчизняному ринку автострахування в першій половині 2010 р. спостерігалися тенденції, характерні для фінансового сектора в цілому. Зниження рівня платоспроможності населення й довіри до фінансових установ призвели до суттєвого зменшення попиту на послуги з автострахування. Так, у 2010 році скорочення ринку автострахування складало близько 30% порівняно з 2009 роком.

У 2010-2011 роках здійснено ряд заходів, спрямованих на якісне удосконалення системи обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, зокрема: скасування «короткострокових» полісів за договорами внутрішнього страхування для транспортних засобів, зареєстрованих в Україні та встановлення одного типу договору; запровадження системи моніторингу платоспроможності страховиків-членів МТСБУ; запровадження системи спрощеної фіксації обставин ДТП із застосуванням «європротоколу» без участі працівників ДАІ.

За даними Держфінпослуг, витрати автостраховиків постійно зростають, при цьому потік страхових премій знижується. За таких умов все більше страховиків стають неплатоспроможними і залишають цей ринок. Позитивну динаміку у цьому році продемонстрував ринок страхування цивільної відповідальності автовласників. Незважаючи на збитковість цього сегмента ринку, він залишається пріоритетним напрямом страхового бізнесу для компаній, оскільки дає змогу розширити коло своїх клієнтів [6].

Українські страхові компанії в 2011 році збільшили збір страхових премій за полісами ОСАЦВ майже на 40% проти аналогічного періоду 2010 р. - до понад 2 млрд грн (1,463 млрд грн. в 2010), виплати зросли на 24% - до понад 800 млн грн. Кількість проданих полісів ОСАЦВ тільки за січень-листопад п.р. зросла на 3% - до 7,488 млн шт. За вказаний період українські страховики врегулювали 92,1 тис. справ, що на 7,1% більше, ніж за січень-листопад 2010 року (86 тис. справ.).

Порівняння середнього розміру страхового відшкодування свідчить, що якщо в 2005 році показник становив 4768 грн, то в 2011-му він зріс до 9773 грн. Страховики виплачують і більше, і частіше. Таким чином, можна сказати, що ринок виконує свої зобов'язання, але оскільки він розвинувся до певного вельми серйозного рівня, то вимагає додаткових поліпшень, і є сподівання, що зміни, які відбуватимуться на ньому, до цього призведуть.

Законодавче забезпечення України потребує нормативного вирішення кола проблем з питань автострахування, а також забезпечення його раціонального регулювання в умовах економічних перетворень, страхових відносин світової економіки.

Врахування всіх факторів, які диктуються на світовому ринку для ефективного функціонування автострахування, є цивілізована законодавча база, технічні, соціально-економічні, організаційні й управлінські стандарти, які нададуть змогу створити ефективну систему, а також розробити відповідні методи та механізми регулювання.

Враховуючи всі перелічені плюси та мінуси автострахування в Україні, слід зауважити, що його функціональні характеристики не відповідають реальним потребам держави та європейським стандартам. За даними Міністерства фінансів частка премій українських страховиків складає близько 0,2% загальних премій в Європі. На душу населення у середньому припадає приблизно 52 єврострахові премії, що дуже відрізняється від інших країн. Рівень нашої держави, порівняно з іншими значно відрізняється. Так, наприклад у Німеччині – 1250 євро становлять страхові премії [8].

Покращення ситуації на ринку автострахування можливе за рахунок реалізації низки заходів, спрямованих на усунення існуючих проблем.

Першочерговим завданням для страховиків є усунення наслідків економічної та фінансової криз для недопущення зменшення платоспроможності страховиків та розгортання глибокої кризи страхового ринку. Це вимагає негайних заходів тактичного характеру, спрямованих на усунення загрозливих тенденцій, що спостерігаються на страховому ринку. Страховикам необхідно орієнтуватись на розширення спектра пропозицій для потенційних клієнтів, надавати комплексне обслуговування, залучати до співпраці банківські установи, що дозволить збільшити обсяги реалізації страхових продуктів. Крім позитивних зрушень для самої страхової компанії, реалізація таких заходів є підґрунтям для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній для відновлення економіки нашої країни після кризи.

Необхідною умовою розвитку ринку автострахування також є розробка програм інформування населення про страхові послуги з метою підвищення страхової культури громадян, підвищення рівня довіри до страхових компаній.

Формування умов для економічної ефективності, насамперед, передбачає моделювання та регулювання методів автотранспортного ринку страхування, які сприятимуть підвищенню рівня культури населення, довіри до держави, де основним завданням є формування цивілізованого суспільства. Методи регулювання можуть розглядатися як чинники впливу на механізм прийняття державного рішення на формування інститутів транспортних послуг і транспортного страхування в цілому. Зрозуміло, що врахування впливу такої кількості факторів на процес є дуже тяжким, кропітким, але необхідним у страхуванні.

На (рис. 1) показана модель державного регулювання транспортного страхування в Україні.

Рисунок 1 - Модель державного регулювання транспортним страхуванням (автострахованням)

Державний рівень має правову природу, адже пов'язаний з державною владою, який розподіляє елементи своєї структури, що постійно підтримуються при процесі управління суспільством.

У практичному плані державна політика з регулювання автотранспортного ринку, маючи потужну інфраструктуру з відповідними обсягами грошових надходжень, зможе стати надійним гарантом для всіх учасників страхового ринку. Економічна ефективність і вигідність у створенні державних методів регулювання в автострахованні, для держави – це:

- різке зростання значення страхування в економіці України, де відбудуться зміни у довірі та увазі з боку населення, а це головне стратегічне завдання на сьогоднішній день в країні;
- відповідні місця державної служби для випускників вищих навчальних закладів, які готують кваліфікованих юристів, менеджерів та фахівців зі страхової справи, фахівців транспортних вузів;
- створення нових робочих місць: це незалежні експерти і консультанти, які будуть займатися оцінкою збитків життя і здоров'я, майна третіх осіб – це велике поле діяльності для колишніх співробітників правоохоронних органів, інженерів, військових тощо.

Значна роль у забезпеченні відповідного рівня організаційно-методичних та практичних рекомендацій з питань автостраховання, полягає в програмі дій, та в розробці страхових продуктів з урахуванням кращих світових зразків, а саме:

- реалізація методів обліку і аналізу;
- контроль за страховою інформацією з використанням сучасних інформаційних технологій;
- надання якісних послуг;
- цивілізована рекламна компанія;

- ефективного обслуговування клієнтів;
- надання „тимчасового транспортного засобу” в усіх страхових компаніях країни;
- звернення особливої уваги на сферу вантажоперевезень при негативних процесах (міжнародний тероризм), впровадження механізмів безпеки.

На наш погляд, у вирішенні автотранспортних проблем, необхідно акцентувати увагу на удосконалення транспортної системи:

- моделювання процесів;
- випробування механізмів;
- раціональне створення і використання резервів, фінансових і матеріальних ресурсів, необхідних для запобігання надзвичайних ситуацій;
- пошук раціональних шляхів роботи реальних економічних систем;
- розробка цільових науково-технічних програм, спрямованих для запобігання надзвичайних ситуацій, які відбуваються при ДТП.

Країна, яка претендує на європейський рівень, не може розвиватись без відповідних законів, нормативно-правових актів, методів та механізмів регулювання страхового ринку.

Таким чином, проведений аналіз автотранспортного страхового ринку виявив низький рівень державного регулювання та контролю, що створює умови для численних порушень страховими компаніями.

Оцінка стану ринку автотранспортного страхування виявила низку проблем, які стримують розвиток ринку автострахування України, а саме: зменшення попиту на послуги автострахування з боку потенційних страхувальників, погіршення загального стану платоспроможності страховиків, відсутність якісної статистичної інформації в страховому секторі, недосконалість законодавчого регулювання, низький рівень послуг, що надаються окремими страховиками та наявність випадків шахраювання.

Вирішення саме цих проблем дозволить покращити ситуацію на страховому ринку, а також вдосконалення існуючих методів, а не впровадження нових.

Список літератури

1. Ручкіна В.М. Система страхування в країнах перехідної економіки: сутність, механізм функціонування, тенденції: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. екон. наук.: спец. 08.00.01 «Економічна теорія» / В.М. Ручкіна. – 2008.
2. Мухіна О.В. Страховий ринок України: стан та проблеми розвитку / О.В. Мухіна // Інвестиції: Практика та досвід, 2010. - № 3. - С. 50-52.
3. Позднякова Л.О. Проблеми розвитку страхового ринку України і шляхи їх розв'язання в сучасних умовах /Л.О. Позднякова // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - № 6. - С. 250-254.
4. Онищенко Н.В. Методи регулювання ринку транспортного страхування України // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: Збірник наукових праць. – Вип. 10. - К.: НАУ. – 2003. – С. 108-114.
5. Корнилюк Р. Автострахування-2010: криза прозорості / Р. Корнилюк // Финансовые рынки и ценные бумаги. - 2010. - № 9. - С. 16-19.
6. Статистика страхового ринку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.forinsurer.com/stat.
7. Іщук І.В. Поняття та класифікація шахрайств у сфері страхування автотранспортних засобів / І.В. Іщук // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ України. - 2009. - № 3. - С 138-149.
8. Сіліна Г.С. Ринок автострахування України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх розв'язання в сучасних умовах // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»: Збірник наукових праць. - Вип. 4(3) – Дніпропетровськ - 2010. – С. 49-54.

Н. Ляшенко

Анализ современного состояния и тенденции развития рынка автотранспортного страхования в Украине

В статье определены проблемы и тенденции развития рынка автотранспортного страхования Украины. Проанализирована динамика основных показателей деятельности участников рынка. Приведены практические рекомендации по решению проблем, сдерживающих развитие национального рынка автострахования. В исследовании проведен анализ подходов к определению сущности роли транспортного страхования в современном обществе, на основании которого предложено моделирование процессов управления автотранспортного рынка..

N. Lyashenko

Analysis of the current state of the industry of motor insurance in Ukraine

In this article the problem of the industry of motor insurance in Ukraine. The dynamics of the key performance indicators of market participants. Some practical recommendations to address the problems hampering the development of the national market of auto insurance. The study analyzes the approaches to the definition of the role of travel insurance in modern society, based on which the proposed simulation of motor control of the market.

Одержано 2.10.12